

**YANGI MODELLARNI YARATISHDA GAZLAMALARNI TANLASH
XUSUSIYATLARI TAXLIL QILISH****Turdiyev Maxmudjon***Farg‘ona davlat texnika univerviteti**Yengil sanoat muhandisligi kafedrası v.b.Dotsent**g.mirboboyeva@ferpi.uz*

Annotasiya: *Ush bu ilmiy maqolada tikuvchilik jarayonida ishlatiladigan matolar tolaviy tarkibiga ko‘ra tabiiy va kimyoviy tolali gazlamalarga bo‘linadi Modellarni yaratishda gazlamalarni turlari tolaviy tarkiblari xaqida ma‘lumotlar keltirilgan.*

Kalit so‘zlar: *choklar, tola, tanda, arqoq, iplar, materiallar, turli xil tolalarni ko‘rinishi va turlari, tolaviy tarkibi.*

Hozirgi vaqtda tikuvchilik korxonalarining oldiga qo‘yilgan asosiy vazifalardan biri — aholini sifatli, bejirim tikuvchilik buyumlari, zamonaviy kiyim-kechaklar bilan ta‘minlashdan iborat. Tikuvchilik buyumlari insonlarni atrof-muhitning turli xil nomaqbul ta‘siridan (issiq, sovuq, nam, chang va hokazo) himoya qilishga, ularning go‘zalligini ta‘minlashga mo‘ljallangan.

Tikuvchilik korxonalarini aholini sifatli kiyim-kechaklar bilan ta‘minlashi uchun ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, sanoat korxonalarini zamonaviy asbob-uskunalar bilan jihozlash, materiallarning assortimentlarini kengaytirishi zarur.

Respublikamiz mustaqillikka erishgandan keyin asosiy xom- ashyoni yetkazib beruvchi to‘qimachilik sanoatida bir qancha qo‘shma korxonalarining ochilishi sohaning rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatdi.

To‘qimachilik sanoati korxonalarini tikuvchilik korxonalariga turli xil ko‘rinishdagi kiyim-kechaklar tikish uchun har xil gazlamalar, tikuvchilikda ishlatiladigan g‘altak iplarni yetkazib beradi.

Tikuvchilik jarayonida ishlatiladigan matolar tolaviy tarkibiga ko‘ra tabiiy va kimyoviy tolali gazlamalarga bo‘linadi.

Tabiiy tolali gazlamalarga paxta, zig‘ir, jun, ipak tolalaridan olinadigan gazlamalar kiradi. Paxta - g‘o‘za deb ataladigan o‘simlik urug‘ini qoplab turadigan ingichka tolalar bo‘lib, to‘qimachilik sanoatining asosiy xom - ashyosi hisoblanadi. Kimyoviy tarkibi jihatidan paxta

deyarli toza sellyulozadan iborat. Pishgan paxta tolasining 95-96% sellyulozadan; 4-5% turli aralashmalar - moy, mum, bo‘yoq va mineral moddalardan iborat. Paxta tolasining gigroskopikligi ancha yuqori. Paxta namni tez shimadi va tez quriydi. Tolasi suyultirilgan kislotalar ta’sirida ham yemiriladi, kislotalar uzoq ta’sir qilib turgan ip-gazlama quritilgandan keyin xuddi papiros qog‘ozidek yirtilib ketaveradi.

Konsentrasiyalangan sulfat kislota ta’sirida paxta tolasi ko‘mirga aylanadi.

Sovuq o‘yuvchi ishqorlar tolalarni shishiradi, natijada buramdorligi yo‘qoladi, sirti silliqlanadi, ipakka o‘xshab tovlanadi, pishiqligi ortadi, bo‘yaluvchanligi yaxshilanadi. Qaynoq o‘yuvchi ishqorlar havo kislorodi ishtirokida paxta sellyulozasini oksidlantiradi va tolaning pishiqligini kamaytiradi. Kimyoviy tozalashda qo‘llaniladigan organik eritgichlar ta’sir qilmaydi. Yorug‘lik ta’sirida paxta pishiqligini asta-sekin yo‘qotadi. 150°C da dazmollaganda quruq paxta tolalari o‘zgarmaydi, harorat bundan oshganda bir oz sarg‘ayadi, qo‘ng‘ir tusga kiradi va 250°C da ko‘mirga aylanadi. Paxta tolalari sarg‘ish alanga berib yonadi, kulrang kul hosil qiladi. Paxta tolali gazlamalar kuydirilganda kuygan qog‘oz hidi keladi.

Zig‘ir — poyaning lub qismidan olinadigan tola bo‘lib, tarkibida 80% sellyuloza va 20% boshqa aralashmalar bo‘ladi. Lignin moddasi borligi uchun zig‘ir tolasi paxtaga qaraganda ancha pishiq bo‘ladi. Zig‘irning xossalari paxtanikiga o‘xshash: gigroskopikligi 12%, namni tez shimadi va tez quriydi, issiqni yaxshi o‘tkazadi, paypaslab ko‘rilganda qo‘lga sovuq unnaydi, kislota va ishqorlar ta’siri xuddi paxtaga ta’siriga o‘xshaydi. Qizigan dazmol ta’siriga yaxshi chidaydi, paxtaga o‘xshab yonadi. Tolalarni olish uchun zig‘irni qayta ishlash texnologiyasi ko‘p asrlar davomida o‘zgarmadi. Pishgan o‘simliklar yig‘ilgandan so‘ng, ular tolalarni ishlab chiqarish uchun uzoq vaqt davomida birlamchi tayyorgarlikdan o‘tadilar. Ushbu bosqichda zig‘ir namlanadi, proto-tola (trest) olinadi, so‘ngra quritiladi, qayta-qayta maydalanadi, maydalanadi. So‘ngra chizilgan zig‘ir taraladi, novda hosil qiladi. Birinchi bosqichning natijasi oraliq xom ashyo - xom zig‘irdir.

U katta toylarga bosilib, ularda yigirish fabrikasiga yuboriladi. Bu yerda xomashyodan uzoq tola ishlab chiqariladi, u oxir-oqibat to‘quv fabrikasiga boradi, shuningdek, turli xil texnik mahsulotlarni olish uchun zarur bo‘lgan jgut va zig‘ir.

Keyinchalik uzun tolali zig‘ir kiyim va zig‘ir matolarini yaratish uchun materialga aylanadi. Zig‘ir tolasi, agar ko‘ndalang kesilgan bo‘lsa, silindr shakliga ega bo‘ladi, o‘rtada

ichi bo'sh. Uzun tolalar 80% tsellyuloza bo'ladi, bu struktura zig'irning taktil qulayligini va issiq havoda salqinlik hissini etkazish qobiliyatini tushuntiradi.

To'quv dastgohida zig'ir ip matoga to'qiladi, keyin uni tugatish mumkin - bo'yash va oqartirish yoki tabiiy shaklda qoldirish mumkin. Zig'irning tabiiy soyasi mamlakat tarzi tasvirlarida juda organik ko'rinadi.

Zig'ir matolarining xususiyatlari, ularning afzalliklari va kamchiliklari

Ishlab chiqarish tsikli davomida silliq sirt bilan ajralib turadigan kuchli zig'ir iplari olinadi (bu xom ashyoning o'ziga xosligi bilan bog'liq). Ushbu qiziqarli xususiyat tufayli iplar axloqsizlikka yomon ta'sir qiladi va yuvish juda oson. Keling, zig'ir matolarining yana qanday xususiyatlari, afzalliklari va kamchiliklari borligini aniqlaylik.

Tabiiy kelib chiqishi materiali tabiiy tarkibi uchun ayniqsa qadrlanadi. U barcha fasllar uchun turli xil kiyim modellarini tayyorlash uchun ishlatilishi mumkin. Zig'ir matolari bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega:

Zig'irga asoslangan matolar gigienik hisoblanadi: ular namlikni yutadi (gigroskopiklik), havo o'tishiga imkon beradi (nafas olish qobiliyati).

Matoning teginish qulayligi va antiseptik xususiyatlari uni nozik teriga ega va allergiya bilan og'rigan odamlar uchun mos qiladi.

Zig'ir bilan ishlash va tayyor mahsulotlarga g'amxo'rlik qilish oson.

U juda aşınmaya bardoshli, ko'p marta yuvishdan keyin o'z xususiyatlarini yo'qotmaydi, lekin faqat yumshoqroq bo'ladi, bu esa undan foydalanishni juda tejamkor qiladi.

Sovuq mavsumda zig'ir isiydi, yozda esa teriga salqinlik hissi beradi.

Zig'ir matolaridan tayyorlangan mahsulotlar elektrlashtirilmaydi, dazmollashda mukammallikni talab qilmaydi, zamonaviy va ta'sirchan ko'rinadi.

Matoning kamchiliklari orasida:

Ipning past egiluvchanligi, buning natijasida mato kuchli burishadi.

Muhim qisqarish, buning oldini olish uchun qismlarni kesishdan oldin matoni yuvish va quritish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1.] Q.M.Abdullayeva, M.A.Maxsumova, M.X.Rahimjonova Gazlamalarga badiiy ishlov berish O‘quv qo‘llanma Toshkent-2006

[2.] Mirboboyeva G. "Creating new modern models using the gamut of colors" Spes vipusk 15 2022

[3.] Ranglar gammasidan foydalanib yangi zamonaviy modellarni yaratish Фарғона политехника институти Илмий – техника журнали 2022. Том 26. спец. вып.15

[4.] Mirboboyeva Gulhayo Abdusattorovna. (2023). THE ART OF MODEL CRAFTING: UTILIZING A SPECTRUM OF PAINT MEDIUMS. American Journal of Technology and Applied Sciences, 19, 48–54. Retrieved from

[5.] Mirboboyeva G.A., Turdiyev M. Moda funksiyalaridan, rivojlanish qonunlaridan foydalanib eskiz modellarini yaratishda retro modellarni qo‘llab yangi kiyim dizaynlarini tahlil qilish Scientific-technical journal FerPI, ФарПИ ИТЖ, НТЖ ФерПИ, 2023, Т.27. спец. выпуск №1

[6.] Q.M.Abdullayeva, M.A.Maxsumova, M.X.Rahimjonova Gazlamalarga badiiy ishlov berish O‘quv qo‘llanma Toshkent-2006